

Themacommissie

Openbare dossierstukken van de vergadering van 18 april 2024

In deze bundel kan u de voor openbaarmaking vatbare dossierstukken bij de volgende mededelingen vinden:

- * **Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)**
- * **Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)**
- * **Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)**

* Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)

Openbare bijlage(n)

- 20240418_TH_DO_presentatie wijkbudget.pdf

Evaluatie Wijkbudget ronde 2 en gelote wijkpanels

Enkele cijfers

gent:

WIJKBUDGET
GENT

TIJD VOOR
JOUW PLAN
VOOR DE WIJK

ONTDEK HOE HET ZIT

Laat je inspireren en
bedenk een idee om je
wijk, samen met anderen,
nog beter te maken.

Deel jouw idee op
wijkbudget.gent

Clear Channel

> **Wijkbudget ronde 2**

- 3,85 miljoen euro
- 14 wijken
- 452 eerste ideeën
- 443 administratief ontvankelijke ideeën
- 12 infomarkten en 2 wijkwandelingen
- 159 geregistreerde plannen
- 133 plannen op de projectinventaris
- 93 te realiseren projecten

> **Gelote wijkpanels**

- 14 wijken
- 7.000 uitnodigingen: 14 x 500
- 436 kandidaten
- 276 panelleden
- 5 variabelen: geslacht, leeftijd, spreiding, migratieachtergrond en gezinssituatie
- 75 plenaire samenkomsten

Getrapt evalueren

> **Wijkbudget ronde 2**

- Online bevraging en groepsgesprek met Gentenaars die een idee en/of plan postten op www.wijkbudget.gent
- 2 groepsgesprekken met collega's van Beleidsparticipatie
- Online bevraging van collega's van andere stadsdiensten
- Groepsgesprek met leden Dialoogkamer
- Tussentijdse gesprekken en afrekening middenveldpartners
- Mailbevraging kabinetten

> Gelote wijkpanels

- Ondersteuning door collega's Data en Informatie, en Burgerzaken
- Evaluatie
 - × Observaties en bevestigingen drs. Lieven Boelen
 - × Tussentijdse feedback, (online) bevestiging en 3 groepsgesprekken met panelleden
 - × 2 groepsgesprekken met wijkregisseurs
 - × Tussentijdse feedback en groepsgesprek met Dialoogkamer
 - × Mailbevestiging kabinetten

Beknopte bevindingen

> Wijkbudget ronde 2

- Belang van een open oproep voor de stad om zichtbaar te maken wat leeft: co-creatie ideeën én signalen
- Dialoog en kwaliteitsvolle begeleiding cruciaal om tot gedragen en stevige plannen te komen
 - × Wijkregisseurs en collega's als 'mogelijkmakers' (≠ adviseren)
 - × Dialoogkamer als 'kritische kwaliteitscel'
- Co-creatie gaat over gedeeld eigenaarschap
- Belang van laagdrempeligheid
 - × 70% van de bevraagde Gentenaars diende nooit eerder een subsidieaanvraag in
 - × Inspanningen naar jeugd en kansengroepen, o.a. via middenveld en collega's, blijven nodig, vooraf én bij realisatie
 - × Initiatiefnemers ≠ publiek en/of participanten en/of passanten
≠ doel van het project

> Gelote wijkpanels

- Groot engagement, waardevolle discussies
- Belang van finaliteit en mandaat: duidelijke opdracht, autonome positie, ondersteuning op maat én betrokken, en impact
- De ‘stille meerderheid’
 - × Anticiperen op mogelijke/gekende non-respons
 - × Persoonlijk, gericht aanspreken én opvolgen
 - × Methodisch differentiëren
- Vragende partij om meer in dialoog te gaan, onderling en met initiatiefnemers
- Toekomst: mogelijkheden voor uitbreiding van de panels ook thematisch en op vlak van ‘regulier beleid’, niet louter/vrijblijvend adviserend

Wijkbudget ronde 2 en gelote panels door de ogen van de Dialoogkamer

> **Wijkbudget ronde 2**

- Ondersteuning en inzet van gedreven ambtenaren als basisvoorwaarde
- Nuttige spanning met reguliere werking en organisatie van de Stad
- Wijkbudget is meer dan een project: het draagt bij tot democratisch debat over het functioneren van het stadsbestuur

> Gelote wijkpanels

- Gent koploper internationaal
- Niet de 'usual suspects', al blijft diversiteit in deze werkvorm lastig
- Grote betrokkenheid van burgers, sterke inzet, hoge waardering voor de organisatie en fierheid op de medeverantwoordelijkheid
- Sterktes = focus, korte termijn, herkenbaar, aanwijsbare impact op beslissingen, steeds gekoppeld aan professionele ondersteuning
- Opletten met het uitmelken van deze formule als deze voorwaarden niet vervuld zijn

— 3 —
DUTSIDI DOORLANG

* Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)

Openbare bijlage(n)

- 20240418_DO_TH_wijkbudget_Evaluatie gelote wijkpanels.pdf

Evaluatienota gelote wijkpanels

1 april 2024

Entiteit

Dienst Beleidsparticipatie en Dienst Data en Informatie

Contactpersoon

Dienst Beleidsparticipatie: Evelyne Deceur, Marc Verheirstraeten, Eleke Langeroot, Tetiana Shamrai en Pieter Nolf
Dienst Data en Informatie: Els Bauwens en Els Verhasselt
Dialogokamer Wijkbudget

1. Inleiding

Gelote burgerpanels zijn aan een snelle opmars bezig. Wereldwijd worden panels ingezet als innovatieve democratische praktijk om burgers en beleid (terug) dichter bijeen te brengen. FIDE (2024: z.n.), de Federation for Innovation in Democracy – Europe, stelt in die zin ferm dat

“Citizens’ Assemblies are **the most grounded process we have to bring deliberation to life**. [...] Because these processes work best in relatively small groups, it is our conviction that the participants should be a reflection of the diversity of their community, and everyone should have a fair chance to be part of that group. The best way to achieve this is by using a democratic lottery.”

VVSG, de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten, voegt hieraan toe dat het **lokale bestuursniveau** omwille van haar nabijheid een ideale proeftuin vormt om met gelote panels te experimenteren. Op het lokale niveau gaat het immers vaak over herkenbare, maar daarom niet minder complexe vraagstukken die burgers direct aanbelangen. De ‘collectieve intelligentie’ die uit een panel voortkomt, na grondig en geïnformeerd overleg, kan beleidsmakers inspireren en helpen bij het maken van moeilijke beslissingen. Gelote panels leiden zo, aldus OESO (Catching the Deliberative Wave, 2020), tot (1) betere beleidsuitkomsten, (2) een grotere legitimiteit, (3) een (hersteld) vertrouwen van burgers in de overheid en de democratische instellingen, (4) een erkenning van burgers als politieke actoren, (5) meer inclusiviteit, (6) een sterkere integriteit, en (7) het tegengaan van verdeeldheid, polarisatie en desinformatie. Critici waarschuwen echter voor een te groot optimisme. Zo kan de indruk ontstaan van schijnparticipatie, is de beslissingsmacht van de leden vaak beperkt, en zouden panels als instrument voornamelijk aangestuurd worden vanuit een select groepje van activisten en lobbyisten die het geloof in het huidige democratische bestel uiteindelijk meer schade berokkenen dan ze te versterken (SAMPOL, 2022).

In Gent werd in 2017 een eerste geloot panel gevormd in het kader van de evaluatie van het Gentse circulatieplan (Stad Gent, 2018). De opdracht daar was het formuleren van een aantal aanbevelingen om de mobiliteitswijzigingen in de binnenstad te verbeteren. In 2020 volgden twee nieuwe panels die zich bogen over de Wijkbudgetprojecten van Drongen en Muide-Meulestede-Afrikalaan. Deze panels adviseerden de Stad over welke initiatieven in hun buurt de komende twee jaar zouden gerealiseerd worden, waarna het college de adviezen bekrachtigde. Na een positieve evaluatie en gesteund door een brede politieke consensus werd het experiment opgeschaald en werd de selectie van de tweede ronde van het Wijkbudget volledig in handen gegeven van 14 gelote wijkpanels.

In deze nota **blikken we terug op de werking** van deze panels. We geven ook een eerste aanzet om gelote groepen in de **toekomst** ook in andere contexten en voor andere doeleinden in te zetten.

In wat volgt, staan we eerst stil bij de uitgangspunten en methodologische keuzes. Vervolgens belichten we enkele cijfers en evalueren we, samen met de panelleden, wijkregisseurs, het Wijkbudgetteam, de Dialoogkamerleden, de kabinetten en drs. Lieven Boelen (UGent, vakgroep Politieke Wetenschappen), de concrete aanpak. We sluiten af met een reeks aanbevelingen en ideeën om de werking van panels in Gent uit te breiden.

2. De loting

2.1 Uitgangspunten

De uitgangspunten voor de gelote wijkpanels in het kader van de tweede ronde van het Wijkbudget (2022-2025) zijn grosso modo dezelfde als die uit de eerste ronde. We legden deze toen vast in samenspraak met de leden van de Dialoogkamer, onze collega's van Data en Informatie en verschillende experts: Merijn Van den Eede, ex-beleidsmedewerker participatie bij het departement Kanselarij en Bestuur, Vlaamse overheid; Yves Dejaeghere, ex-coördinator G1000 en huidig directeur van de Federation for Innovation in Democracy – Europe; prof. dr. John Lievens van de vakgroep Sociologie, UGent; en prof. dr. Yves Rosseel van de vakgroep Data-Analyse, UGent.

We overlopen de uitgangspunten kort:

- > Gezien de insteek van het 'Wijk'budget kiezen we voor **wijkpanels**, waarbij iedere wijkbewoner een expert is van/in de wijk. We vormen dus geen algemeen 'Gents' panel voor het Wijkbudget.
- > De panels zijn volledig gebaseerd op **loting**.
- > De **opdracht** van de gelote wijkpanels is concreet, behapbaar en beperkt in tijd: (1) ze treden geïnformeerd in dialoog met de projectindieners, (2) ze bereiden een advies voor inzake de projectinventaris (cf. welke plannen beantwoorden aan de criteria van het Subsidiereglement wijkbudget 2020-2025¹), en (3) ze selecteren projecten.

Gezien het engagement van de panelleden voorzien we een onkostenvergoeding voor vrijwilligers² (40,76 euro per samenkomst in 2023). Daarnaast regelen we voor enkele mensen vervoer, we fiksten een tolk, ...

- > De panels bestaan telkens uit **20 personen**. Wie zich kandidaat stelt en niet wordt geloot, belandt automatisch in een reservepool.

¹ Het gaat om administratieve (artikel § 1, artikel 5 § 1-2, artikel 7 § 1 en § 4d), uitsluitende (artikel 3 § 2) en inhoudelijke (artikel 1, artikel 4 a, b, c, d) criteria. Volgende inhoudelijke vragen moesten daarbij beantwoord worden: is het plan gedragen in de wijk? Dient het algemeen belang? Is het project cocreatief? Gaat het idee voldoende aan de slag met de gegevens van het wijk-DNA door een vernieuwende en correlatieve aanpak toe te passen? Is het project voldoende laagdrempelig en bereikt het voldoende verschillende mensen, waaronder personen in een kwetsbare situatie? Is het plan realiseerbaar in twee jaar?

² Ongeveer 60% van de panelleden ontving een onkostenvergoeding voor vrijwilligers.

- > Om panelleden te rekruteren, kiezen we voor een **toevalstrekking**, en meer bepaald een aselechte gestratificeerde steekproef (cf. infra).
- > Om **representativiteit** op wijkniveau na te streven, schuiven we vijf criteria naar voor; op basis van (1) geslacht, (2) leeftijd, (3) spreiding (woonplaats), (4) origine (geboortenationaliteit van de kandidaat en van de ouders) en (5) huishoudtype stellen we uit de groep 'gerekruteerden' 14 panels samen.

2.2 Toevalstrekking

Voortbouwend op bovenstaande uitgangspunten operationaliseerden we met de collega's van Data en Informatie de loting.

- > We vertrekken van een **aselechte steekproef**. 'Aselect' betekent zonder gestuurde selectie of willekeurig. Op die manier heeft elke bewoner van de 14 wijken een gelijke kans om geloot te worden en in de steekproef te belanden.
- > We richten ons op **gedomicilieerde Gentenaars** die ingeschreven staan in het bevolkingsregister. Niet-gedomicilieerde Gentenaars, bv. studenten, kunnen geen lid worden van de panels, in de eerste plaats omdat we niet over hun gegevens beschikken.
- > We baseren ons op een steekproef van **500 bewoners** per wijk.
- > We werken met **stratificatie**. Dit wil zeggen dat we een aantal criteria als raamwerk gebruiken voor de steekproef. Elk criterium vormt dan een 'stratum'. Binnen elk 'stratum' gaan we uit van een aselechte trekking.
- > Uit het bevolkingsregister kennen we de informatie van drie van de vijf vooraf bepaalde **criteria**:
 - *Geslacht*: man, vrouw, X
 - *Leeftijd*: we bakenen drie categorieën af: 16-29, 30-59, en 60+. We leggen, net als in heel wat andere steden, omwille van werkbaarheid, de ondergrens voor deelname op 16 jaar.
 - *Spreiding*: hiervoor kunnen we ons baseren op de statistische sectoren. Voor sommige wijken zijn deze sectoren vrij logisch en hanteerbaar. Voor wijken met een onhaalbaar aantal sectoren, werd, na gesprek met de wijkregisseurs, nieuwe clusters gevormd (cf. infra).

Voor het vierde criterium, *origine* werken we in de steekproef met de proxy nationaliteit. Het feit dat iemand Belg of niet-Belg is, dient dus als een soort ruwe indicator. De origine kunnen we enkel te weten te komen door bij de kandidaten zelf te vragen naar hun geboortenationaliteit en die van hun ouders. Van zodra een van die geboortenationaliteiten niet-Belgisch is, spreken we van een niet-Belgische origine.

Het bevolkingsregister bevat geen gegevens over het *huishoudtype*. Ook dit vragen we na bij de kandiderende Gentenaars. We onderscheiden twee categorieën: (1) alleenwonenden en samenwonenden of gezinnen zonder kinderen of met minstens één kind die ouder is dan 12 jaar; en (2) samenwonenden of gezinnen met minstens één kind jonger dan 12 jaar.

- > We baseren ons op de **effectieve verdeling van de criteria geslacht, leeftijd en spreiding op wijkniveau** als richtlijn bij het trekken van 14 steekproeven van telkens 500 kandidaten in de 14 wijken. Door nationaliteit als maatstaf te nemen voor origine anticiperen we op een gekende

differentiële non-respons. Uit de literatuur en uit eigen ervaring weten we immers dat bewoners met een migratieachtergrond vaak minder vertegenwoordigd zijn in dergelijke panels.

2.3 Steekproeftrekking

In de loop van juni 2022 gingen we in gesprek met elke wijkregisseur om na te gaan (1) of er statistische sectoren konden geclusterd worden (cf. supra), en (2) welk criterium volgens hen dominant en onderscheidend was voor hun wijk. Het is immers onmogelijk is om alle vijf criteria gelijkmatig te kruisen over 'maar' 20 deelnemers.

Na deze gesprekken, in augustus 2022, trok de Dienst Burgerzaken voor de 14 wijken **telkens één aselechte gestratificeerde steekproef van 500 personen**. De collega's leverden per wijk 500 adresetiketten, alsook een digitaal bestand zonder rijksregisternummers en zonder namen om de respons te kunnen volgen.

Op 15 september 2022 verstuurden we naar alle 7.000 Gentenaars een brief met meer uitleg. Wie interesse had, kon zich tot 18 oktober 2022 kandidaat stellen door te mailen, te bellen, een vooraf gefrankeerde antwoordkaart terug te sturen, of via een QR-code een online formulier in te vullen. We vroegen telkens naar contactgegevens en de vijf vooropgestelde selectiecriteria: geslacht, leeftijdscategorie, adres (cf. spreiding), de eigen geboortenationaliteit en die van de ouders (cf. origine) en het huishoudtype.

De gemiddelde, totale **responsgraad** bedroeg 6,23%; dat is lager dan in de eerste ronde van het Wijkbudget (7,2%), maar hoger dan de gemiddelde respons op dergelijke oproepen wereldwijd ([Sortition Foundation, 2024](#)). Tussen de wijken zelf lopen de cijfers erg uiteen. Zo waren in de Binnenstad 29 Gentenaars (5,8%) kandidaat, in de Bloemekenswijk waren dat er 21 (4,2%), in Ledeborg 29 (5,8%), in Mariakerke 44 (8,8%), in Nieuw Gent-UZ 24 (4,8%), in Oostakker 15 (3%), in Oud Gentbrugge 39 (7,8%), in Rabot-Blaisantvest 23 (4,6%), in Sint-Denijs-Westrem-Afsnee 42 (8,4%), in Sluizeken-Tolhuis-Ham 20 (4%), in Stationsbuurt-Noord 40 (8%), in Stationsbuurt-Zuid 49 (9,8%), in Watersportbaan-Ekkerghem 33 (6,6%), en in Wondelgem ten slotte 28 (5,6%).

Uit de kandidaten trokken we een nieuwe **steekproef van telkens 20 personen** (zie tabel). We gingen daarbij op zoek naar de meest evenwichtige verdeling of **de meest representatieve samenstelling** op basis van de respons, de bevroegde en gekende kenmerken, en de vooropgestelde dominante criteria (cf. supra).

In de Bloemekenswijk, in Oostakker en Sluizeken-Tolhuis-Ham werden alle kandidaten automatisch geselecteerd, omdat het aantal gegadigden (te) beperkt was.

Wie zich kandidaat had gesteld, maar geen effectief lid werd van een van de andere elf panels, werd aangeduid als 'reservelid'. We contacteerden elk reservelid in de loop van november 2022 om hen te laten weten dat ze konden worden opgeroepen als een van de effectieve leden zou afhaken na de eerste of tweede samenkomst.

In onderstaande tabel geven we een overzicht per wijk en per criterium van

- > het aantal personen dat werd uitgenodigd voor een eerste samenkomst in december 2022; en
- > het effectieve percentage uit de [Gentse Buurtmonitor](#).

Een aantal zaken vallen op:

- > De criteria geslacht, spreiding en huishoudtype zijn vrij **evenredig verdeeld**.

- > Ondanks het feit dat we werkten met de proxy nationaliteit voor origine blijft het moeilijk om bewoners met een **migratieachtergrond** te rekruteren. Er zijn echter grote verschillen per wijk. In de ene buurt waren er voldoende Gentenaars met een niet-Belgische geboortenationaliteit vertegenwoordigd, in een aantal andere buurten was dit opvallend (te) weinig.
- > Hetzelfde geldt voor **leeftijd**. De categorie 30- tot 59-jarigen stelde zich over het algemeen het meest kandidaat. Hoewel ook hier de cijfers per wijk uiteen liggen.

	Binnenstad	Bloemekenswijk	Ledeberg	Mariakerke	Nieuw Gent-UZ	Oostakker	Oud Gentbrugge
Geslacht							
Man	9 – 51,4%	11 – 50,8%	8 – 49,9%	9 – 48,3%	8 – 50,3%	5 – 49,1%	9 – 49,6%
Vrouw	11 – 48,6%	10 – 49,2%	12 – 50,1%	11 – 51,7%	12 – 49,7%	10 – 50,9%	11 – 50,4%
Leeftijd							
16-29	7 – 34,02%	6 – 19,52%	4 – 22,79%	2 – 13,67%	6 – 20,36%	3 – 15,41%	5 – 18,64%
30-59	10 – 38,31%	12 – 42,9%	14 – 41,84%	10 – 38,89%	13 – 38,79%	9 – 40,77%	9 – 43,89%
60+	3 – 19,53%	3 – 16,49%	2 – 18,22%	8 – 29,1%	1 – 21,21%	3 – 28,48%	6 – 17,95%
Spreiding							
Cluster/sector 1	9 – 37,56%	3 – 3,58%	12 – 56,76%	13 – 47,06%	3 – 39,24%	9 – 61,59%	6 – 37,21%
Cluster/sector 2	1 – 11,04%	8 – 39,79%	1 – 4,98%	7 – 52,94%	16 – 60,76%	6 – 38,41%	4 – 20,04%
Cluster/sector 3	4 – 20,05%	10 – 56,63%	2 – 14,21%				10 – 42,75%
Cluster/sector 4	2 – 14,91%		2 – 11,7%				
Cluster/sector 5	4 – 12,13%		3 – 12,36%				
Origine							
Belgisch	13 – 60,3%	12 – 40,4%	13 – 53%	20 – 77,1%	9 – 47,7%	8 – 76,5%	14 – 66%
Niet-Belgisch	7 – 39,7%	9 – 59,6%	7 – 47%	0 – 22,9%	11 – 52,3%	7 – 23,5%	6 – 34%

Huishoudtype							
Alleenwonend en/of samenwonend/gezin zonder kinderen of met minstens één kind die ouder is dan 12 jaar	19 – 90,9%	15 – 70,7%	13 – 77,1%	16 – 73,6%	15 – 76,1%	11 – 69,7%	16 – 71,1%
Samenwonend/gezin met minstens 1 kind jonger dan 12 jaar	1 – 9,1%	6 – 29,3%	7 – 22,9%	4 – 26,4%	5 – 23,9%	4 – 30,3%	4 – 28,9%

	Rabot- Blaisantvest	Sint-Denijs- Westrem-Afsnee	Sluizeken- Tolhuis-Ham	Stationsbuurt- Noord	Stationsbuurt- Zuid	Watersportbaan- Ekkergem	Wondelgem
Geslacht							
Man	10 – 50,6%	10 – 48,1%	10 – 51%	8 – 50,4%	11 – 50,3%	9 – 50,1%	9 – 49,3%
Vrouw	10 – 49,4%	10 – 51,9%	10 – 49%	12 – 49,6%	9 – 49,7%	11 – 49,9%	11 – 50,7%
Leeftijd							
16-29	3 – 23,76%	4 – 15,5%	5 – 22,67%	5 – 29,29%	6 – 26,32%	5 – 23,59%	4 – 15,13%
30-59	13 – 42,44%	12 – 37,19%	9 – 41,42%	9 – 38,68%	9 – 38,15%	12 – 38,56%	13 – 40,61%
60+	4 – 14,74%	4 – 32,45%	6 – 20,99%	6 – 20,42%	5 – 21,86%	3 – 24,95%	3 – 25,15%
Spreiding							
Cluster/sector 1	8 – 31,07%	9 – 51,68%	1 – 20,23%	4 – 22,87%	4 – 21,43%	6 – 33,53%	10 – 51,9%
Cluster/sector 2	12 – 68,93%	10 – 35,95%	5 – 15,5%	5 – 45,39%	3 – 13,27%	11 – 39,38%	8 – 39,32%
Cluster/sector 3		1 – 12,37%	7 – 25,3%	6 – 22,89%	9 – 41,95%	3 – 27,09%	2 – 8,78%
Cluster/sector 4			7 – 38,97%	5 – 8,85%	4 – 23,36%		
Origine							
Belgisch	13 – 29%	15 – 82%	17 – 40,5%	18 – 66,3%	15 – 71,5%	12 – 62,1%	15 – 64%
Niet-Belgisch	7 – 71%	5 – 18%	3 – 59,5%	2 – 33,7%	5 – 28,5%	8 – 37,9%	5 – 36%
Huishoudtype							

Alleenwonend en/of samenwonend/gezin zonder kinderen of met minstens één kind die ouder is dan 12 jaar	15 – 74,7%	15 – 78,8%	19 – 80,9%	17 – 85,7%	17 – 82,5%	13 – 85,4%	11 – 70,7%
Samenwonend/gezin met minstens 1 kind jonger dan 12 jaar	5 – 25,3%	5 – 21,2%	1 – 19,1%	3 – 14,3%	3 – 17,5%	7 – 14,6%	9 – 29,3%

tabel: aantal gelote panelleden en effectieve percentages Gentenaars, per wijk en per criterium (december 2022)

3. De werking van de gelote panels

3.1 Overzicht van de samenkomsten

Tussen begin december 2022 tot eind juni 2023 kwam elk van de 14 panels vijf à zes keer samen. De werkwijze en de **agenda's** van deze samenkomsten liepen in de verschillende wijken nagenoeg gelijk.

- > Tijdens een eerste samenkomst (december 2022) maakten de panelleden kennis met elkaar, ze kregen informatie over het Wijkbudget, we lichtten de wijkprofielen toe, overliepen het huishoudelijk reglement en maakten praktische afspraken.
- > Tijdens de tweede samenkomst (februari 2023) bespraken de leden alle ingediende ideeën en zoomden we in op de inhoudelijke criteria van het Wijkbudget.
- > Voor de derde samenkomst (maart 2023) brachten we de panelleden en de idee-indieners samen. Tijdens een wijkwandeling (in Rabot-Blaisantvest en Watersportbaan-Ekkerghem) of een informatiemarkt (in de andere 12 wijken), waarop ook bewoners en een delegatie van het college waren uitgenodigd, konden alle partijen elkaar ontmoeten, elkaar vragen stellen, gegevens en opmerkingen uitwisselen, ...
In een aantal wijken werd, op aangeven van de panelleden, beslist om na de markt of de wandeling een extra samenkomst in te lassen om na te bespreken en de indieners extra feedback te kunnen geven.
- > Tijdens de vierde samenkomst (mei 2023) maakten de leden de projectinventaris op (cf. supra). Daarbij toetsten ze alle plannen aan de inhoudelijke criteria van het Wijkbudget.
- > Tot slot selecteerden de panelleden tijdens de vijfde en laatste samenkomst (juni 2023) de projecten.

Iedere samenkomst werd voorgezeten door de wijkregisseur, een lid van het Wijkbudgetteam en/of een lid van de Dialoogkamer, die mee waakte over het verloop van de diverse panels.

Overheen de verschillende panels haakten gemiddeld 2,31 mensen af om tal van redenen: verhuis, tijdsgebrek, andere engagementen, gezondheid, ... Soms was er ook geen uitleg. Tot na de tweede samenkomst werden **reserveleden** opgeroepen.

Op 15 september 2023 organiseerden we een bedankingsfeest voor alle panelleden.

3.2 Evalueren van de gelote panels

Met drs. Lieven Boelen (vakgroep Politieke Wetenschappen, UGent), met de panelleden zelf, de Dialoogkamerleden en de betrokken collega's blikten we terug op de werking van de 14 gelote wijkpanels. We vroegen ook de verschillende kabinetten naar enkele algemene indrukken.

- > Drs. Lieven Boelen (vakgroep Politieke Wetenschappen, UGent) volgde de werking van de gelote panels in Nieuw Gent-UZ en Sint-Denijs-Westrem-Afsnee van nabij op. Hij observeerde tijdens acht samenkomsten, en interviewde in totaal 14 leden uit de twee panels twee keer; een eerste keer in januari-februari 2023 en een tweede keer in juni-juli 2023. Twee personen haakten voor het tweede interview af. Daarnaast sprak hij twee keer, verspreid over het voorjaar, met de twee betrokken wijkregisseurs en twee leden van het Wijkbudgetteam. Hij zat ook samen met vier idee-indieners (twee per wijk) en schepen Astrid De Bruycker, bevoegd voor onder meer Participatie.

- > De leden zelf gaven tijdens en tussen de verschillende samenkomsten geregeld feedback. Op het bedankingsfeest vulden 64 van hen een korte vragenlijst in. We polsten naar de plus- en pijnpunten van gelote panels en naar welke toekomst de deelnemers voor dergelijke panels zagen. Wie niet aanwezig was op het feest, kreeg een Google Forms toegestuurd. Deze werd beantwoord door 45 mensen. Op die manier verzamelden we maar liefst 109 reacties (responsgraad: 39,49%). Om de samenstelling en de werking van de panels, de rol van de Stad en de rol van de Dialoogkamer en de (mogelijke) toekomst van de panels meer diepgaand te bespreken, organiseerden we ook drie groeps gesprekken op 7, 8 en 9 november 2023. Hierop tekenden 31 mensen uit 11 verschillende wijken present.
- > Met de leden van de Dialoogkamer evalueerden we de werking van de panels tussentijds, op 7 maart 2023, en tijdens een groeps gesprek op 5 december 2023. We spraken met hen over de samenkomsten, de samenstelling van de panels, hun eigen rol en die van de collega's van Beleidsparticipatie, en bekeken een aantal toekomstperspectieven.
- > Onder leiding van telkens twee Dialoogkamerleden, respectievelijk Filip De Rynck en Jakob Vandevoorde, en Thomas Block en Frederik Matthijs, vonden op 15 en 19 februari 2024 twee groeps gesprekken plaats met de wijkregisseurs. Ze hadden het over de samenstelling en samenkomsten van de panels en gingen we na welke toekomst zij voor gelote groepen zien.
- > Op 9 februari 2024 ten slotte werden ook de kabinetshoofden algemeen beleid uitgenodigd om hun ervaringen met de gelote panels te delen.

3.3 Terug- en vooruitblik

In de volgende paragrafen bespreken we achtereenvolgens (1) de samenstelling van de panels, (2) hun rol en opdracht, (3) de rol van de Stad en de Dialoogkamer, en (4) de toekomst van de panels.

3.3.1 De samenstelling

We schreven het eerder al in het vorige evaluatierapport : loting is niet hét wondermiddel om tot representativiteit te komen; “loting zorgt er wel voor dat je **niet bij de ‘usual suspects’ blijft**” (collega). “Mensen worden aangesproken op hun goesting, om iets te betekenen in hun buurt” (collega). Panelleden getuigen zelf dat ze zich erg ‘vereerd’ voelden en ‘dankbaar’ waren om mee na te denken over hun wijk. Voor de meerderheid was het de eerste keer dat ze een engagement opnamen in/voor hun buurt; “het was ideaal om zo kennis te maken met ‘mijn’ wijk”, “buren te leren kennen” en “iets terug te doen voor mijn wijk”.

Als we de panelleden vragen naar de grootste troef van de panels, dan wijst nagenoeg iedereen op de grote verscheidenheid: “geen ons kent ons”, “er was een diversiteit van invalshoeken, interesses en meningen”, ... Niettemin bleven in een aantal panels Gentenaars met een migratieachtergrond, mensen in armoede en jongeren ondervertegenwoordigd, en dit ondanks inspanningen om de groepen te diversifiëren.

Panelleden, collega's, Dialoogkamerleden en de politieke kabinetten benadrukken dat dergelijke inspanningen om “iedereen te betrekken” (collega) en te “ondersteunen door bijvoorbeeld een tolk of vervoer te regelen” (collega) belangrijk blijven. Op basis van onze ervaringen uit de eerste ronde van het Wijkbudget suggereerden we drie mogelijke ‘oplossingen’: (1) bij de steekproeven verhoudingsgewijs meer jongeren en Gentenaars met een migratieachtergrond trekken; (2) mensen

gericht aanspreken; en (3) doorheen het traject een aantal 'ontbrekende' stemmen (eenmalig) uitnodigen.

- > Wat de eerste oplossing betreft, zien we dat het aantal jongeren in de verschillende panels bij aanvang goed zit: 23,55% van de panelleden zijn tussen 16 en 29 jaar, tegenover een algemeen gemiddelde van 21,48%. Daarnaast, door te werken met de proxy nationaliteit en die te linken aan het effectieve percentage bewoners met een vreemde origine, schreven we meer mensen met een migratieachtergrond aan: 29,71% van de panelleden heeft een vreemde origine tegenover een algemeen gemiddelde van 40,26%. Daarmee '**corrigeren**' we een pak meer dan bij Drongen en Muide-Meulestede-Afrikalaan, waar 17,5% van de panelleden een migratieachtergrond had ten opzichte van een gemiddelde van de twee wijken van 36%.

Enkele wijkregisseurs stelden echter vast dat na een aantal samenkomsten vooral jongeren afwezig bleven. Volgens hen heeft dit deels te maken met de ongelukkige timing. Een eerste samenkomst vond plaats in december 2022 (deze was eerst voorzien in november 2022, maar pas na de budgetbesprekingen eind november 2022 was duidelijk dat het Wijkbudget zoals gepland kon worden verdergezet); de laatste samenkomst was in juni 2023; telkens pal in de blok- en examenperiode. "Misschien zijn panels ook niet beste manier om jongeren te betrekken?", opperde een Dialoogkamerlid. "Moeten we voor jongeren niet op zoek gaan naar andere formules? Of hen op een andere manier laten deelnemen in dergelijke trajecten?"

In een aantal panels haakten ook mensen met een migratieachtergrond af. "Ondanks inspanningen om bijvoorbeeld te vertalen, te werken met non-verbale methodieken, ... blijven panels voor een aantal mensen te hoogdrempelig. Ze moeten in groep samenzitten, teksten lezen, hun mening vertolken, ...", getuigt een collega. Het lijkt erop dat "de blijvers toch vooral mensen waren met een hogere opleiding" (lid van de Dialoogkamer).

- > Panelleden geven aan dat ze als ze "geen persoonlijke brief had[den] gekregen, [ze] [...] waarschijnlijk nooit [hadden] deelgenomen", In enkele wijken met een actief sociaal middenveld werd de oproep voor de gelote panels ook kenbaar gemaakt op overlegplatforms. Hier en daar werden bewoners persoonlijk en **gericht** aangesproken met de vraag of ze een brief hadden ontvangen en of ze zich kandidaat hadden gesteld; in een aantal sociale appartementen hingen de brieven in de inkomhal met de vraag om zich te melden; ... "Maar voor wie verschillende jobs combineert, kampt met gezondheidsissues of in armoede leeft, is het zetelen in een panel wel het laatste van z'n zorgen. In die zin zal je nooit iedereen kunnen bereiken" (collega).
- > De oplossing om te werken met 'gemengde panels', waarbij een deel van de leden wordt geloot en een ander deel wordt aangeduid als aanspreekpunt voor een bepaalde, 'afwezige' groep, wordt weinig enthousiast onthaald door de panelleden. Zij vinden het net goed dat er een **volledige loting** is. "Iedereen verschijnt zo gelijk aan de start en spreekt namens zichzelf, vanuit zijn kennis van de buurt en niet namens een bepaalde achterban" (panellid). "Het is net belangrijk dat het niet gestuurd wordt, dat alles objectief verloopt", meent ook een collega. Bovendien, wijzen verschillende deelnemers, collega's en leden van de Dialoogkamer erop, is het niet zo "omdat je bijvoorbeeld niet van vreemde origine bent, dat je geen oog kan hebben voor wat mensen met een migratieachtergrond aanbelangt". "Het is fout om groepen over dezelfde kam te scheren: de ene jongere is de andere niet, en het is niet omdat je in dezelfde wijk woont dat je per definitie hetzelfde denkt als je buurman of buurvrouw"(lid van de Dialoogkamer). "We moeten eerder kijken naar de diversiteit en impact van de projecten: over welke projecten gaat het? Voor en met wie doen ze het?" (panellid).

Een van de deelnemers vat samen:

“Diversiteit nastreven in een panel is nodig, maar is niet het hoofddoel. Een panel is een middel om in dialoog te gaan. De leden moeten goed geïnformeerd en goed begeleid worden. Af en toe een ‘expert’ [niet per se iemand uit de academische wereld of uit het middenveld, ook ‘gewone’ bewoners] inschakelen om meer kennis te hebben over een bepaald thema of een bepaalde groep kan, als de groep dat interessant en nodig vindt. [...] Er moet in de eerste plaats ingezet worden op kennis van de wijk en op veel diverse ideeën. [...] We moeten als panel in alle autonomie zaken kunnen bespreken en beslissingen kunnen nemen.”

3.3.2 Rol en opdracht

Op de eerste samenkomst lichtten we de opdracht van de gelote wijkpanels toe: (1) in dialoog gaan met de indieners van ideeën, (2) oordelen over de ontvankelijkheid van de plannen aan de hand van de criteria van het Subsidiereglement, (3) en het selecteren van projecten. “De **verwachtingen** en doelstellingen waren van meet af aan duidelijk. De agenda werd gevolgd, maar er was af en toe wel wat huiswerk”, vertelt een van de deelnemers. “Soms moest je op voorhand de ideeën en plannen op de website bekijken, maar dat bleek niet voor iedereen haalbaar”, vult een ander aan. Dat niet iedereen voorbereid was, zorgde hier en daar voor wat wrevel. “Misschien kan je het werk nog meer verdelen?”, opperen enkelen. Anderen vinden het dan net weer goed dat iedereen alles las “om zo het overzicht te kunnen houden.” Hoe dan ook, vormt “een grondige voorbereiding van de diensten een basisvoorwaarde”, licht een deelnemer toe. “We moeten goed geïnformeerd worden. Als panel kan je niet alles weten over regelgeving, technische voorwaarden, financieringsmogelijkheden, ...” De Dialoogkamerleden beklemtonen in die zin dat de collega’s van Beleidsparticipatie “heel wat werk achter de schermen verzetten”: ze contacteerden de indieners, overlegden met andere stadsdiensten en organisaties, en schatten zo de haalbaarheid van de ideeën in.

De vraag om zelf meer direct in **dialoog** te gaan **met de initiatiefnemers** om zo nog grondiger te kunnen adviseren en te kiezen, komt niettemin bij heel wat deelnemers terug. De wijkmarkten en wijkwandelingen vormen een goed format, volgens hen. In enkele panels werden de indieners, voorafgaand aan de selectie, een tweede keer uitgenodigd om hun plan kort te pitchen. “Hoewel je dan moet opletten met hoe iets wordt voorgesteld”, waarschuwen een aantal leden. “Het is niet omdat iemand het goed kan uitleggen dat het daarvoor ook een goed project is. Het is de taak van het panel om voorbij de ‘plannen’, de ‘mooie woorden’ en de ‘mensen’ te kijken, en na te gaan of dit project de wijk écht beter zal maken.” Enkele panelleden voegen toe dat ze het niet evident vinden om feedback te geven op de voorstellen. Ze willen wel “luisteren” en “mee nadenken en adviseren vanuit [...] [hun] kennis van de wijk”, maar “hoe concreter plannen worden, hoe minder je vragen kan beantwoorden. Dat blijft een taak van de Stad.”

Over de **dialoog tussen de panelleden** is iedereen lovend: er werd “met respect naar elkaar geluisterd”, “je mocht echt je gedacht zeggen”, “niemand had de bovenhand”. Enkele collega’s geven aan dat overleg hier wellicht “de meest logische manier van werken vormt, maar [dat] vergaderen [...] niet voor iedereen [is] weggelegd.” In die zin “moeten [we] blijven nadenken over hoe we op maat kunnen werken. We moeten het concept en de methodiek aanpassen aan mensen, en niet omgekeerd” (collega) (cf. supra). “Tegelijk moeten we blijven waken dat er wel een bepaalde lijn wordt aangehouden overheen de diverse groepen”, vindt de Dialoogkamer. Een aantal deelnemers apprecieerde de creatieve(re) aanpak van enkele wijkregisseurs, anderen vonden dan weer dat die aanpak de aandacht te veel afleidde van de inhoud. Waar velen het duidelijk wel over eens zijn, is dat informeel contact met de andere panelleden meer mag gestimuleerd worden “voor wie dat wil. [...] Na de vergaderingen was iedereen weg. Het zou wel fijn zijn geweest om bij het begin van het traject iets ‘informeel’ te doen of na de samenkomsten te kunnen napraten.”

Het samenstellen van de **projectinventaris**, waarbij een soort laatste check gebeurt of alle ingediende plannen voldoende beantwoorden aan het kader en aan de vooropgestelde criteria van het subsidiereglement (cf. supra), “was moeilijk, maar noodzakelijk. Het dwong ons om na te denken over alle plannen, zonder al een voorkeur uit te spreken”, meent een panellid. Vooral in deze stap bleek voor sommige deelnemers de aanwezigheid van een lid van de Dialoogkamer op de samenkomsten als ‘kritische en neutrale stem’ belangrijk. Met name als het ging over de inschatting van co-creatie; “dat blijft een lastig woord dat moeilijk verstaanbaar is voor mensen die daar niet vaak mee bezig zijn.” “Je moet nagaan of een plan ‘potentie heeft tot co-creatie’, eerder dan te verwachten dat ieder project ‘kant-en-klaar’ is”, verduidelijkt een deelnemer. Ook het criterium ‘gedragenheid’ is niet zo evident om te beoordelen, hoewel “de inschatting van het panel, als inwoners van de wijk, waarschijnlijk accurater is dan de inschatting van Stad”, stelt een lid van de Dialoogkamer.

Het **selecteren** van projecten verliep in alle panels vrijwel vlekkeloos. Doorheen de verschillende stappen van het Wijkbudget waren een aantal ideeën immers al van de radar verdwenen, “wat af en toe jammer was omdat ze soms een antwoord boden op een concrete problematiek in de buurt” (panellid). Door het sneuvelen van die projecten “omdat het eerder ging om een signaal, omdat indieners uiteindelijk geen plan hadden uitgewerkt, omdat ondertussen was gebleken dat het idee niet haalbaar was [na onder meer intenser contact met enkele stadsdiensten], of omdat de plannen de toets met de criteria van het reglement niet hadden doorstaan” (collega), moest in vier wijken geen keuze meer worden gemaakt. In vier andere wijken werd door de panels voorgesteld om de budgetten van enkele projecten bij te sturen, waardoor ook daar het aantal ‘verliezers’ beperkt bleef. In zes andere wijken was de deliberatie steviger.³ De panelleden, collega’s en Dialoogkamerleden zijn ervan overtuigd dat er telkens weloverwogen werd geselecteerd, “altijd in het algemeen belang.” “We hebben rekening gehouden met de noden en de diverse groepen in onze wijk én we hebben het budget optimaal benut. [...] We kozen telkens vòòr projecten, niet tegen projecten” (panellid).

3.3.3 Rol van de Stad en de Dialoogkamer

Net zoals in de eerste ronde van het Wijkbudget werd het volledige traject van de 14 gelote wijkpanels getrokken door de Dienst Beleidsparticipatie. Vier collega’s van het Wijkbudgetteam, de 14 betrokken wijkregisseurs en de 13 leden van de Dialoogkamer leidden de samenkomsten in goeie banen. Zowel de deelnemers als de Dialoogkamer beklemtonen de kwaliteit van het volledige proces. “Het is een meerwaarde dat alles werd geleid door **ambtenaren** en niet door een extern bureau; het is persoonlijker en zo win je ook tijd”, stelt een van de panelleden. De Dialoogkamer beklemtoont dat “dit [...] niet per se evident [is]. Je hebt een sterke dienst nodig die dit kan. Niet iedere stad of dienst heeft die kennis en kunde in huis. Er is ontzettend veel werk verzet achter en voor de schermen.” “Het is goed dat participatie niet geoutsourcet werd. Het doel van het Wijkbudget en gelote panels is immers ook om een participatieve cultuur *in* de stadsorganisatie te krijgen, en dat doe je best van binnenuit, met kennis van hoe het systeem werkt, waar het botst, waar het stropt en waar het beklijft” (collega).

De wijkprofielen die de belangrijkste cijfers, troeven, aandachtspunten en signalen in de verschillende buurten samenvatten, vormen een eerste belangrijke bron van kennis, “zeker voor wie nog niet zo lang in een buurt woont”, maar “je mag er ook niet van uitgaan dat iedereen zijn eigen buurt ook écht kent; vaak beweeg je je maar door een deel van de wijk en kom je maar met bepaalde bureaus en organisaties in contact”, stellen de panelleden. “Het is de collectieve kennis die het verschil maakt’, vindt de

³ Er werden eind november 2022 432 ideeën ingediend. Eind april 2023 werden 159 plannen ingediend. 133 daarvan werden weerhouden voor de selectie. 93 projecten werden uiteindelijk gekozen.

Dialogkamer. Daarnaast hebben “de wijkregisseurs een vrij volledig zicht op wat de gevoeligheden zijn in de buurt, wat de plannen zijn, wat al is gebeurd en wat niet, welke netwerken kunnen worden aangesproken, ...” Dat het Wijkbudgetteam ondertussen een en ander rechtstreeks aftoetste bij de collega’s van andere stadsdiensten in functie van haalbaarheid en realiseerbaarheid, wordt door diezelfde regisseurs geprezen. “Het is door die aftoetsing dat we uiteindelijk tot betere plannen kwamen”, stelt een van hen. De Dialogkamer is genuanceerder op dat vlak; ze geeft aan dat hierdoor bepaalde projecten ook mogelijk de kiem in zijn gesmoord; “het zijn voor merendeel vrij brave projecten” en enkele “panels hebben controversiële, meer beladen ideeën die polariserend waren [...] soms ook weggefilterd.” Bovendien was het voor een aantal panelleden “onduidelijk waarom een bepaald idee wel of niet kon, of waarom iets dat duidelijk een verantwoordelijkheid was van de Stad, bijvoorbeeld de aanleg van een speeltuin of het subsidiëren van een jeugdwerking, wel of niet onder een Wijkbudget viel.”

Dat er verschillen waren tussen de dynamiek en de aanpak van de panels “is onvermijdelijk” (collega). “Dat is het lot van het werken met het lot.” De Dialogkamer en het Wijkbudgetteam waakten er dan wel over dat een duidelijke lijn werd aangehouden overheen alle panels, maar “complete eenvormigheid is onmogelijk en ook ongewenst”, geven ze aan. Ook al was de rol van de **Dialogkamer** “voor sommige deelnemers soms wat abstract of afstandelijk” en waren er “tussen de leden van de Dialogkamer grote verschillen qua betrokkenheid”, het feit dat ze als “kritische, betrokken kwaliteitscel mee nadachten”, dat we “alles openlijk met hen konden bespreken” en dat ze “vanuit een neutrale positie [tijdens de samenkomsten] vragen stelden die voor wijkregisseurs soms moeilijk lagen”, wordt door de collega’s geprezen.

Het afzijdig blijven van het **politieke bestuur** wordt dan weer erg geapprecieerd. “Autonomie en vertrouwen zijn belangrijk”, vinden de panelleden en collega’s. Het is “sterk van de Stad dat ze de beslissing volledig in handen legde van burgers en dat ze onze beslissingen ook volgde; waar gebeurt dat nog?”, menen de deelnemers. “Dat is zeker niet evident en zorgt ook voor een soort ‘gezonde spanning’”, stelt de Dialogkamer. “Dit is pas echte democratie”, vullen de panelleden aan. Ze menen dat “politici [...] in dergelijke processen vooral [moeten] volgen op afstand en toch contact houden.” De aanwezigheid en luisterbereidheid van een delegatie van het college op de wijkmarkten en -wandelingen worden in die zin gewaardeerd. “Zo weten ze wat er leeft” en “kunnen we rechtstreeks tonen wat we zelf willen en kunnen doen, in plaats van enkel te klagen”, getuigen een aantal van hen. Tegelijk benadrukken de deelnemers dat ze benieuwd zijn naar wat nu zal gebeuren met de signalen die werden geuit doorheen het volledige traject. “Een Wijkbudget en een wijkpanel zijn [in die zin] ‘maar’ één schakel in het volledige beleid van een Stad”, geeft een panellid aan; “als het gaat over veiligheid, over armoede structureel aanpakken, over huisvesting, onderwijs, ... dan zijn andere investeringen nodig. We kunnen als panel op dat vlak adviezen geven, maar het is aan de Stad om hiermee aan de slag te gaan.”

3.3.4 De toekomst

Na vijf (of zes) samenkomsten is het voor een aantal panelleden genoeg geweest. Een ‘gezond evenwicht’ tussen het wenselijke, tussen mensen (nog) meer betrekken en het menselijk haalbare is cruciaal. De deelnemers zijn nieuwsgierig om te zien hoe het de initiatiefnemers vergaat in de komende twee jaar, maar ze zijn niet meteen vragende partij om opnieuw in groep samen te komen. Enkele andere uitten dan wel weer de wens om “bijvoorbeeld over een jaar de projecten te bezoeken” al dan niet “samen met andere bewoners, de stadsdiensten en de politiek”, of ingeschakeld te worden “als peter of meter voor toekomstige wijkpanels of een volgend Wijkbudget.”

Waar de deelnemers, collega's en Dialoogkamerleden het duidelijk wel roerend over eens zijn, is om vanuit de Stad **blijvend in te zetten op gelote panels** als een manier om "een stille meerderheid en nieuwe publieken aan te spreken", "polarisatie te doorbreken" en "bestuur, stadsorganisatie en bewoners dichter bijeen te brengen." "Nee, panels zullen nooit de politiek vervangen", vindt een panellid, "we mogen onszelf niet overschatten; we kunnen wel, los van partijpolitiek en bevoegdheden, als een soort klankbord dienen om het te hebben over samenlevingsproblemen, over zaken die spelen in de wijken waar we wonen, ..."

Mandaat, finaliteit en verantwoordelijkheid zijn telkens cruciaal, beklemtonen de collega's en de Dialoogkamer. "Als een panel enkel adviserend is, dan moet het duidelijk zijn wat met dat advies gebeurt". "Er moet een duidelijk politiek engagement zijn", "burgers moeten weten wat er met hun advies gebeurt", en "uiteeraard is het meer motiverend om echt te kunnen beslissen én te beschikken over een pot geld", vinden de panelleden. Sommigen opperen in die zin de idee om te experimenteren met wijkpanels op vlak van "regulier beleid" of ze "te koppelen aan bepaalde thema's": mobiliteit, wonen, stadsvernieuwing, ...". "Maar dan wel mét een budget", voegen de collega's toe, "om zo op korte termijn ook écht een aantal sporen te kunnen uitzetten."

Tegelijk is er ook vrees voor het uithollen van de term; "panels mogen niet ondoordacht worden ingezet." "Blijvend experiment en evaluatie zijn nodig om panels te verankeren in onze democratische cultuur", vinden de collega's. "Maar laat ons dat vooral op z'n Gents doen: met oog en oor voor wie en wat nu vaak onzichtbaar is in het publieke debat, tegendraads, en met een grote impact op wat roert en beroert in onze stad."

4. Aanbevelingen

In deze nota zetten we uiteen hoe we de 14 panels in het kader van de tweede ronde van het Wijkbudget lootten. We blikten met de deelnemers, collega's en de Dialoogkamerleden ook terug op de voorbije samenkomsten en bespraken plus- en pijnpunten.

We onthouden het volgende:

- > Gelote panels staan of vallen met hun **finaliteit** en **mandaat**.
 - Het moet duidelijk zijn *wat* ze doen: de verwachtingen en hun opdracht moeten behapbaar, helder en beperkt (lees: voldoende afgebakend) in tijd zijn.
 - De panels moeten hun werk in alle *autonomie* en *goed ondersteund* kunnen doen. Een sterke begeleiding en transparante communicatie zijn cruciaal, en worden best, als het kan (lees: mits voldoende tijd, ruimte en capaciteit) door de Stad opgenomen om op die manier een participatieve cultuur in de stadsorganisatie te garanderen en verder uit te bouwen.
 - Er moeten voldoende garanties zijn dat het werk van de panels effectief een *impact* heeft en leidt tot (concrete) resultaten. In die zin is een duidelijk engagement van stadsorganisatie en politiek bestuur een absolute must. Het geheel wordt daarnaast best nauwlettend in het oog gehouden door een 'kritische, betrokken kwaliteitscel' die mee kan waken over het procesverloop en over voldoende 'speelruimte' voor deelnemers en collega's.

- > Het werken met een (volledig) **gelote, aselechte gestratificeerde steekproef** is een goeie strategie om voorbij de 'usual suspects' te geraken, maar het vormt geen garantie op representativiteit. Extra inspanningen om (mogelijk) ondervertegenwoordigde groepen te betrekken én aan boord te houden, zijn belangrijk. Dit kan onder meer door
 - te anticiperen op een differentiële non-respons en bepaalde groepen *verhoudingsgewijs* meer te voorzien;

- mensen *persoonlijk en gericht* aan te spreken én op te volgen; en
- tijdens de samenkomsten, in functie van de inhoud, *methodisch* te differentiëren, in te zetten op mensen- en maatwerk en rechtstreekse dialoog.

Het kan ook interessant zijn om doorheen het traject (eenmalig) ontbrekende stemmen uit te nodigen om kennis en expertise te delen.

- > Gelote panels hoeven zich niet te beperken tot het Wijkbudget. Ze kunnen in de **toekomst** ook breder een rol opnemen, voor 'regulier beleid' en meer thematisch. Zo goed als iedere deelnemer, collega en Dialoogkamerlid pleiten om het experimenteren met panels doordacht verder te zetten, uit te breiden, te documenteren en te evalueren. Panels moeten dan wel meer kunnen doen dan enkel adviezen formuleren voor de lange termijn, wordt gesteld. Een budget om ook te wegen op wat mensen vandaag aanbelangt en wakker houdt, is essentieel om de geloofwaardigheid en slagkracht van panels te ondersteunen en op te schroeven.

* Evaluatie Wijkbudget en gelote panels. (presentatie - met bijlagen voor de raadsleden)

Openbare bijlage(n)

- 20240418_DO_TH_Evaluatie_Wijkbudget.pdf

Evaluatienota Wijkbudget

1 april 2024

Entiteit

Dienst Beleidsparticipatie

Contactpersoon

Dienst Beleidsparticipatie: Evelyne Deceur, Marc Verheirstraeten, Eleke Langeroot, Tetiana Shamrai en Pieter Nolf
Dialogokamer Wijkbudget

1. Inleiding

Na een eerste experiment in het Braziliaanse Porto Alegre in 1989 veroverden burgerbegrotingen gaandeweg ook een vaste plek in het arsenaal van participatie-instrumenten van (West-)Europese steden. Hoewel het opzet en de uitvoering wereldwijd grondig verschillen, is de centrale idee van deze begrotingen wel telkens dezelfde: bewoners zeggenschap geven over een deel van de lokale overheidsmiddelen.

In 2016 startte Gent met een eerste piloot op het vlak van burgerbegrotingen: het Burgerbudget (2016-2019). Vier jaar terug volgde de eerste ronde van het Wijkbudget (2020-2023). En op 14 september 2022 was het de beurt aan de Gentenaars en de Gentse organisaties van de Binnenstad, Bloemekenswijk, Ledeborg, Mariakerke, Nieuw Gent-UZ, Oostakker, Oud Gentbrugge, Rabot-Blaisantvest, Sluizeken-Tolhuis-Ham, Sint-Denijs-Westrem-Afsnee, Stationsbuurt-Noord en -Zuid, Watersportbaan-Ekkergem en Wondelgem om ideeën te geven om hun wijk te verbeteren. Voor het Burgerbudget en het Wijkbudget maakte de Stad niet alleen een stevig budget vrij (respectievelijk 1,3 en 6,25 miljoen euro), ze voorzag ook de nodige ondersteuning vanuit de stadsdiensten om de bijeengesprokkelde ideeën op poten te zetten. De doelstelling van het Burger- en Wijkbudget is/was daarmee drieledig: (1) burgers als volwaardige samenwerkingspartners betrekken, (2) de stadsorganisatie en het bestuur meer en beter afstemmen op wat in de wijken leeft, en (3) door 'samen stad te maken' de kwaliteit van het (samen)leven in Gent verhogen. Deze drie ambities werden in een Subsidiereglement wijkbudget 2020-2025 vervat.

Nadat in de zomer van 2023 bekend werd gemaakt welke projecten in de tweede ronde van het Wijkbudget worden gerealiseerd, namen we opnieuw de tijd om samen met Gentenaars, collega's, de Dialogokamer en de kabinetten na te gaan hoe de periode verliep, van oproep (september 2022) tot de selectie door de gelote wijkpanels (juli 2023).

In wat volgt, staan we kort stil bij de uitgangspunten en de scope van het Wijkbudget (voor een uitgebreidere beschrijving verwijzen we naar een eerdere evaluatienota, mei 2022). Hierna bespreken we hoe de tweede ronde verliep, stap per stap, van idee-, plan- en projectfase, tot de opmaak van de overeenkomsten. In hoofdstuk 5 evalueren we het geheel: wat waren plus- en pijnpunten? Hoe werd de tweede ronde beleefd door bewoners, stadsorganisaties, experts en bestuur? ... In de conclusie ten slotte geven we een overzicht van de meest opvallende resultaten en blikken we vooruit op wat een (eventueel) volgende editie van Burger- of Wijkbudget kan inhouden.

2. Krijtlijnen

We hebben het achtereenvolgens over de scope van het Wijkbudget, de basisprincipes van het reglement, de wijkprofielen, de wijkdialoog en meer bepaald de trajecten met kansengroepen, en de rol van de Dialoogkamer. Elk van deze punten wordt grondig geëvalueerd in het vierde hoofdstuk. We beperken ons hier tot de uitgangspunten en afspraken.

2.1 Scope

Op basis van de evaluaties van het Burgerbudget werden vier kerngedachtes voor het Wijkbudget bepaald.

- > Een brede **dialoog en ondersteuning** voor en met initiatiefnemers, met de Stad en met andere experts zijn cruciaal om ideeën te laten groeien tot gedragen, volwaardige en haalbare projecten.
- > De ambitie is om **alle Gentenaars** te betrekken, via middenveldpartners en sleutelfiguren en via nieuwe netwerken die ontstaan op het moment dat projecten worden uitgetekend en uitgerold.
- > Voor het welslagen van de projecten is er nood aan zowel transparante basisvoorwaarden en afspraken, als **rek in de regels** en een bereidheid om vanzelfsprekendheden in vraag te stellen en nieuwe (machts)verhoudingen tussen burgers en bestuur te onderzoeken.
- > Co-creatie omhelst een **duurzaam en integraal beleid** dat geschoeid is op mensen- en maatwerk, wederkerigheid en gelijkwaardigheid.

2.2 Basisprincipes reglement

Het Subsidiereglement wijkbudget 2020-2025 omvat volgende centrale elementen:

- > Het **doel** is co-creatie; bewoners en Stad slaan de handen in mekaar om 'samen stad te maken'.
- > De **doelgroep** bestaat uit gedomicilieerde Gentenaars, Gentse verenigingen en rechtspersonen.
- > Qua **budget** is het zo dat
 - Wijkbudgetprojecten minimum 10.000 euro (incl. btw) moeten kosten. Daarmee blijft er voldoende verschil met andere, kleinschalige subsidiekanalen zoals Samen Aan Zet, Alles Kan, ...
 - op basis van inwonersaantallen en indicatoren van armoede¹ er vijf clusters van wijken werden onderscheiden. De vijf wijken met het hoogst aantal inwoners en de hoogste scores op de

¹ Er zijn negen indicatoren van armoede: (1) het mediaan netto inkomen per belastingsplichtige; (2) de verhouding personen met een leefloon of een levensminimum bij het OCMW tussen 18 en 64 jaar ten opzichte van de bevolking tussen 18 en 64 jaar; (3) het percentage rechthebbenden in de verplichte ziekteverzekering met recht op een verhoogde tegemoetkoming inclusief OMNIO-statuut; (4) het aandeel laaggeschoolden (lager dan het hoger middelbaar); (5) de werkloosheidsdruk uitgedrukt in de verhouding tussen niet-werkende werkzoekenden van 18 t.e.m. 64 jaar ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking van 18 t.e.m. 64 jaar; (6) het aandeel kansarme geboortes binnen alle geboortes; (7) het aandeel bewoonde huurwoningen ten opzichte van alle

armoedecriteria krijgen 350.000 euro. De daaropvolgende 300.000 euro, dan 250.000 euro, 200.000 euro en de wijken met het minst aantal inwoners en de laagste scores op de indicatoren van armoede ten slotte krijgen 150.000 euro.

- > De **procedure** bestaat uit:
 - twee rondes:
 - × in september 2020 kwamen de eerste 11 wijken aan bod (totaalbudget: 2,4 miljoen euro)
 - × vanaf september 2022 was het de beurt aan de volgende 14 wijken (totaalbudget: 3,85 miljoen euro).
 - vier fasen:
 - × in de tweede ronde liep de *ideefase* van begin september tot eind december 2022. Tot 30 november 2022 konden Gentenaars en Gentse werkingen een idee indienen (een beknopte omschrijving en een ruwe budgetinschatting) op www.wijkbudget.gent. Vervolgens werd in de loop van december 2022 nagegaan of de aanvraag administratief ontvankelijk was: werd het idee ingediend door een Gentenaar of een Gentse werking? Beantwoordde het aan de vooropgestelde budgetmarges?
 - × van begin januari tot eind april 2023 werkten de indieners hun ideeën verder uit tot *plannen* aan de hand van een inhoudelijk en financieel aanvraagformulier.
 - × in mei en juni 2023 werd de *selectie* gemaakt door de gelote wijkpanels. De keuze voor gelote panels (en geen on- en offline stemming en/of gesprekstafels) kwam er na een positieve *evaluatie* van de eerste twee piloten in de eerste ronde van het Wijkbudget en een brede politieke consensus. In mei maakten de panels eerst een projectinventaris op waarbij ze checkten of alle ingediende plannen beantwoordden aan de vooropgestelde criteria van het subsidiereglement.² Daarna adviseerden ze, samen met de Dialoogkamer, het college over welke projecten volgens hen ondersteund en gesubsidieerd moesten worden.
 - × na het opstellen en het tekenen van de overeenkomsten, kon de *uitvoering* van de projecten van start gaan (tot eind december 2025)³.

2.3 Twee rode draden

2.3.1 Wijkprofielen

In de aanloop van het Wijkbudget werd voor ieder van de betrokken buurten een ‘wijkprofiel’ opgemaakt. Dit profiel bevat per wijk (1) de belangrijkste cijfers (uit de buurt- en Stadsmonitor), (2) de meest opvallende signalen (uit wijkoverlegmomenten, van bewoners, ...), (3) drie troeven en drie aandachtspunten, en (4) de opmerkelijkste (grootschalige) projecten die op de planning staan, in uitvoer zijn of recent gerealiseerd zijn.

bewoonde woningen; (8) de verhouding van het aantal eenoudergezinnen ten opzichte van het totaal aantal huishoudens; en (9) het aandeel personen met een herkomst uit een niet-EU land.

² *Het gaat om administratieve (artikel § 1, artikel 5 § 1-2, artikel 7 § 1 en § 4d), uitsluitende (artikel 3 § 2) en inhoudelijke (artikel 1, artikel 4 a, b, c, d) criteria. Volgende inhoudelijke vragen moesten daarbij beantwoord worden: is het plan gedragen in de wijk? Dient het het algemeen belang? Is het project co-creatief? Gaat het idee voldoende aan de slag met de gegevens van het wijk-DNA door een vernieuwende en co-creatieve aanpak toe te passen? Is het project voldoende laagdrempelig en bereikt het voldoende verschillende mensen, waaronder personen in een kwetsbare situatie? Is het plan realiseerbaar in twee jaar?*

³ *Uitzonderlijk en mits een wederzijds akkoord is de subsidieovereenkomst eventueel verlengbaar met een extra jaar.*

De wijkprofielen vormen een vertrekpunt voor de wijkdialoog, voor het gesprek in de gelote wijkpanels, en ze zijn ook een criterium voor de ingediende plannen, in die zin dat het duidelijk moet zijn dat indieners “aan de slag gaan met de gegevens van de omgevingsanalyse door een vernieuwende en een co-creatieve aanpak toe te passen op actuele of toekomstige uitdagingen in de wijk” (artikel 4 c).

2.3.2 Wijkdialoog: specifieke trajecten voor ‘kansengroepen’

In artikel 2 van het Subsidiereglement wijkbudget 2020-2025 duiden we de wijkdialoog; het gaat om “het bepalen van prioriteiten, het selecteren van projecten en/of het opvolgen en evalueren van projecten. De inzet is het bereiken van een ruim en divers publiek door het gebruiken van aangepaste methodieken.” De wijkregisseur is daarbij het centrale aanspreekpunt; hij/zij werkt nauw samen met verschillende sleutelfiguren en werkingen uit de buurt.

In het kader van de wijkdialoog brachten de wijkregisseurs in het voorjaar van 2022 – voorafgaand aan de lancering van het Wijkbudget, in kaart welke groepen ze op welke manier konden betrekken en waar extra inzet nodig was.

Er werden vijf ondersteuningstrajecten opgestart:

- > Arteveldehogeschool deed onderzoek naar de ideeën van kinderen en jongeren in Sluizeken-Tolhuis-Ham en Watersportbaan (15.000 euro)
- > BMLIK kreeg de opdracht om de dialoog met mensen in armoede in de Binnenstad te ondersteunen (25.000 euro)
- > Burgerplicht Gent betrof de handelaars en vrouwen uit Rabot-Blaisantvest (25.000 euro)
- > Vzw cirQ richtte zich op een behoefteonderzoek in Oud-Gentbrugge (25.000 euro)
- > Vzw Konekt focuste op bewoners met een beperking in Stationsbuurt-Noord en -Zuid (25.000 euro)
- > En SAAMO Gent vzw ging aan de slag met de bewoners van en rondom het Centrumplein in Ledeberg (20.000 euro)

2.4 Dialoogkamer

De Dialoogkamer bestaat uit 13 leden met verschillende expertises, invalshoeken en achtergronden. Hun opdracht bestaat uit in dialoog gaan met alle actoren, het waken over de proces kwaliteit, en het verlenen van een gebundeld advies over de projectinventaris en selectie aan het college.

De 13 leden die deelnamen aan de tweede ronde van het Wijkbudget waren Filip De Rynck (voorzitter), Thomas Block, Marieke De Munck, Veerle De Schrijver, Myriam Dumortier, Amani El Haddad, Reyhan Görgöz, Karel Lootens, Frederik Matthijs, Thierry Semey, Anneke Vandendriessche, Jakob Vandevoorde en Sarah Vanquaethem.

De basisafspraken over de werking van de Dialoogkamer werden in een beknopt huishoudelijk reglement opgenomen.

In totaal kwamen de leden van de Dialoogkamer vijf keer samen in de loop van het traject. Daarnaast waren een aantal van hen ook intensief betrokken bij de werking van de gelote panels.

De leden ontvingen geen vergoeding voor hun inzet.

3. Van idee tot overeenkomst

Voor we het Wijkbudget, van idee tot overeenkomst, evalueren, bespreken we iedere fase afzonderlijk.

3.1 Idee

Nadat de wijkregisseurs in de aanloop naar de tweede ronde van het Wijkbudget in 'hun' wijken gericht sleutelfiguren, organisaties en werkingen warm hadden gemaakt en geïnformeerd, werd in september 2022 een **grootschalige communicatiecampagne** op gang getrokken om iedere Gentenaar op te roepen om ideeën te geven om de eigen wijk (nog) beter te maken. Zo verschenen de stoelen uit de eerste ronde terug op centrale plekken in de wijken, werd er een persbericht verspreid, er werden affiches opgehangen, flyers gepost, er kwam een artikel in het Stadsmagazine en in de wijk e-zines, Wijkbudget werd aangekondigd in de lokale media (kranten, regionale zender), via de social media kanalen van de Stad, ...

Deze ruime oproep leverde 452 ideeën op, waarvan **443** administratief ontvankelijk waren. In Watersportbaan-Ekkerigem (83), Ledeborg (57) en Sluizeken-Tolhuis-Ham (47) werden de meeste voorstellen verzameld.

3.2 Plan

Tijdens de tweede fase, tussen januari en april 2023, contacteerden de wijkregisseurs de initiatiefnemers om hun ideeën verder uit te werken. Tegelijk werden de voorstellen ook afgetoetst bij enkele collega's van betrokken stadsdiensten.

In de loop van maart 2023 vond in iedere wijk een infomarkt of wijkwandeling⁴ plaats waarop de initiatiefnemers in dialoog gingen met andere bewoners, gelote panelleden en een delegatie van het college.

Op het einde van deze tweede fase, op 30 april 2023, stonden er **159 plannen** geregistreerd op www.wijkbudget.gent.

Net zoals bij het Burgerbudget en de eerste ronde van het Wijkbudget waren de redenen om af te haken veelal een gebrek aan tijd, omdat het idee niet te realiseren viel binnen de vooropgestelde termijn, omdat het idee in de eerste plaats een signaal was (en geen co-creatie project), of omdat er geen toestemming was van een externe partij.

En net zoals in de voorgaande edities was de oogst erg uiteenlopend: van klusprojecten, huiswerkklassen, kunstateliers en jeugd- en sportwerkingen tot het inrichten van (groene) ontmoetingsplekken en afvalacties. Meer (recreatief) groen, cultuur en ontmoeting waren opnieuw het populairst.

Al deze plannen werden tussen 1 en 9 mei 2023 inhoudelijk gecheckt door de stadsdiensten. Op basis van hun adviezen kwamen de 14 wijkpanels samen om de projectinventarissen voor te bereiden. Hun 14 adviezen werden op hun beurt op 23 mei 2023 voorgelegd aan de Dialoogkamer die het 'huiswerk' van de panels volgde en het college voorstelde om **133 plannen** (totaalbudget: 5.793.381 euro) te

⁴ In Rabot-Blaisantvest en Watersportbaan-Ekkerigem werd gewerkt met een wijkwandeling. In de andere 12 wijken werd gekozen voor de formule van een infomarkt.

weerhouden. 26 plannen werden afgewezen, voornamelijk omdat ze onvoldoende beantwoordden aan de criteria co-creatie (artikels 1 en 4 c) en realiseerbaarheid (artikel 4 d). Op 1 juni 2023 volgde een collegebesluit, waarna alle initiatiefnemers werden geïnformeerd. Diegene wiens project de inventaris niet haalde, werd (minstens) opgebeld door de wijkregisseur om wat meer uitleg te geven en/of te vragen.

3.3 Selectie

De projectinventaris maakte duidelijk dat er geen selectie nodig was in Oostakker. De zeven projecten (gevraagd budget: 217.500 euro, beschikbaar budget: 250.000 euro) werden, na bespreking, goedgekeurd.

In Mariakerke (11 projecten, gevraagd budget: 257.224 euro, beschikbaar budget: 250.000 euro), Stationsbuurt-Zuid (vier projecten, gevraagd budget: 204.600 euro, beschikbaar budget: 200.000 euro) en in Wondelgem (vijf projecten, gevraagd budget: 302.442 euro, beschikbaar budget: 300.000 euro) bleek het verschil tussen het gevraagde en het beschikbare budget zo klein dat op vraag van de panels onderhandeld werd met de initiatiefnemers om het verschil te overbruggen. Op die manier konden ook in deze wijken alle ingediende plannen op een subsidie en ondersteuning rekenen.

In de overige tien wijken was er wel een duidelijke selectie nodig. In de Binnenstad bogen de panelleden zich over acht plannen (gevraagd budget: 477.123 euro, beschikbaar budget: 350.000 euro), in Bloemekenswijk ging het eveneens om acht plannen (gevraagd budget: 338.324 euro, beschikbaar budget: 300.000 euro), in Ledeburg waren er 16 plannen (gevraagd budget: 623.932 euro, beschikbaar budget: 300.000 euro), in Nieuw Gent-UZ negen plannen (gevraagd budget: 399.562 euro, beschikbaar budget: 250.000 euro), in Oud-Gentbrugge 12 plannen (gevraagd budget: 494.653 euro, beschikbaar budget: 250.000 euro), in Rabot-Blaisantvest 14 plannen (gevraagd budget: 741.380 euro, beschikbaar budget: 350.000 euro), in Sint-Denijs-Westrem-Afsnee acht plannen (gevraagd budget: 325.510 euro, beschikbaar budget: 150.000 euro), in Sluizeken-Tolhuis-Ham negen plannen (gevraagd budget: 443.512 euro, beschikbaar budget: 350.000 euro), in Stationsbuurt-Noord acht plannen (gevraagd budget: 383.107 euro, beschikbaar budget: 300.000 euro), en in Watersportbaan-Ekkergem ten slotte hadden de deelnemers de keuze tussen 14 plannen (gevraagd budget: 583.512 euro, beschikbaar budget: 250.000 euro).

Het advies van de panels en de Dialoogkamer werd integraal gevolgd door het college. Midden juli 2023 werden de initiatiefnemers van alle **93 geselecteerde projecten** gecontacteerd met de boodschap dat ze hun idee, na het opstellen van de overeenkomsten, zouden kunnen realiseren.

3.4 Overeenkomsten

In de loop van het najaar 2023 stelden we de overeenkomsten op. Op basis van eenzelfde format zaten we met iedere (groep) initiatiefnemer(s) rond de tafel spraken we af welke indicatoren en resultaten in het contract zouden worden opgenomen. Op een vijftal overeenkomsten na werden tussen eind november 2023 en eind januari 2024 alle overeenkomsten, na een financieel visum, goedgekeurd door het college.

4. Wijkbudget evalueren

Om het Wijkbudget zo volledig mogelijk te analyseren van oproep tot en met selectie zetten we een getrapte evaluatie op, op vijf niveaus.

- > Op 15 december 2023 stuurden we via Limesurvey een vragenlijst naar alle **Gentenaars** die ooit een idee indienden op www.wijkbudget.gent. De vragenlijst was zo opgebouwd dat hoe verder de Gentenaars in het traject waren geraakt (enkel tot de idee- of verder tot de plan- of selectiefase), hoe meer vragen ze kregen.

Op 17 januari 2024 werd de online enquête, na twee herinneringen, afgesloten. De totale responsgraad⁵ bedroeg op dat moment 23,4%.

Het profiel van de respondenten ligt in lijn met dat van andere respondenten uit grootschalig stedelijk bewonersonderzoek: net iets meer vrouwen (51,95%) dan mannen (42,86%) vulden de enquête in, het merendeel is samenwonend (74,03%), heeft geen migratieachtergrond (92,21%) en is hooggeschoold (75,32%). Niettemin valt op, net zoals bij Burger- en Wijkbudget, dat het niet per se gaat om een gekende groep: 68,83% van de respondenten diende nog nooit eerder een subsidieaanvraag in bij de Stad, 24,68% nam nooit eerder deel aan activiteiten in de eigen wijk, en 42,86% rekt zichzelf niet tot een bewonersgroep.

Op 6 februari 2024 werd een groepsgebesprek georganiseerd om een aantal resultaten van de online vragenlijst diepgaander te bespreken. Aan dit gesprek namen zes bewoners uit zes verschillende wijken deel. Het gesprek werd voorbereid en begeleid door de Dienst Beleidsparticipatie.

- > Deels op basis van de inzichten uit de vragenlijsten van de Gentenaars evalueerden we het Wijkbudget ook met onze **collega's**.
 - Onder leiding van telkens twee Dialoogkamerleden, respectievelijk Filip De Rynck en Jakob Vandevoorde, en Thomas Block en Frederik Matthijs, vonden op 15 en 19 februari 2024 twee groepsbesprekken plaats met 12 wijkregisseurs.
 - Op 15 februari 2024 bezorgden we aan 19 collega's van 14 verschillende stadsdiensten een vragenlijst via Google Forms. Acht collega's van acht verschillende diensten⁶ antwoordden.
- > Met de leden van de **Dialoogkamer** evalueerden we het Wijkbudget tijdens een groepsbesprek op 5 december 2023.
- > Voor de **trajecten met de 'kansengroepen'** baseren we ons op de tussentijdse gesprekken tussen de opdrachthouders en de Dienst Beleidsparticipatie en de formulieren die ze ter afrekening van de subsidie bezorgden.
- > En ten slotte stuurden we op 9 februari 2024 naar de vier **kabinetschefs algemeen beleid** een vragenlijst om ook hun ervaringen te horen.

⁵ Enkel volledig ingevulde vragenlijsten werden weerhouden.

⁶ Het gaat (in willekeurige volgorde) om de Dienst Milieu en Klimaat, Dienst Wonen, Dienst Bruggen, Wegen en Waterlopen, Dienst Feesten en Ambulante Handel, Jeugddienst, Dienst Cultuur, Dienst Stedenbouw en Ruimtelijke Planning, en het Mobiliteitsbedrijf.

5. Wijkbudget geëvalueerd

We vatten in de volgende paragrafen samen hoe Gentenaars, collega's, leden van de Dialoogkamer, de middenveldpartners die de trajecten met kansengroepen ondersteunden en de kabinetten de communicatie, het opzet, het uitwerken van de plannen en de selectie van het Wijkbudget beleefden. We verwerkten alle data anoniem; bij de bevindingen en de citaten vermelden we enkel de rol van de betrokkenen.

5.1 Communicatie

De bevroegde Gentenaars kwamen in contact met het Wijkbudget via flyers en affiches (33,77%), de wijkregisseur (28,57%), sociale media (20,78%) en het Stadsmagazine (19,48%). Ze vinden het communicatiemateriaal over het algemeen erg aantrekkelijk (83,12%), de hoge stoelen trokken de aandacht (49,35%) en ook de website was volgens hen duidelijk en toegankelijk (88,31%), hoewel "er [...] zo veel informatie op [staat] dat het soms wat zoeken was". Het feit dat er op **verschillende kanalen** tegelijk wordt ingezet, blijft belangrijk, stelt zowat iedereen. "Ik had gelezen over het Wijkbudget in een flyer, toen sprak een buur mij erover aan, die mij in contact bracht met de wijkregisseur en zo ging de bal aan het rollen", getuigt een Gentenaar.

De collega's geven aan dat "de coronarichtlijnen van twee jaar geleden zwaarder hebben gewogen dan gedacht"; "het feit dat je rechtstreeks mensen kan aanspreken, groepen kan samenbrengen, ... is zo belangrijk". Volgens hen was het interessant geweest om ook "vroegere initiatiefnemers en panelleden te betrekken als een soort ambassadeurs" in dit rechtstreeks contact. Het feit dat "de gelote panels maar begin december 2022 voor het eerst konden samenkomen, pas nadat er duidelijkheid was over het budget voor de tweede ronde, maakt dat we dit momentum hebben gemist." De Dialoogkamer beaamt dat :

"veel valt of staat met het **netwerk** en het impact van de regisseurs. Diegene die vooraf al, van voor de start van de tweede ronde, mensen en organisaties hadden geënthousiasmeerd in hun wijk om een idee in te dienen, hadden vaak een rijkere oogst voorstellen in de eerste fase. En het is die eerste oogst die de kwaliteit van het verdere verloop van het Wijkbudget grotendeels bepaalt."

Dat de ambitie moet zijn om "ook de '**stille meerderheid**' te bereiken en niet enkel bij de 'meer georganiseerde burgers' te blijven hangen", komt geregeld terug. De ondersteuningstrajecten van Arteveldehogeschool, Burgerplicht, cirQ, Konekt en SAAMO bleken op dat vlak waardevol. "De ideeën die zij verzamelden, leidden misschien niet tot concrete projecten, maar het is wel 'gelukt'; er werden nieuwe signalen opgevangen en er zijn blijvende contacten", stellen enkele collega's. Daarnaast moeten we "in die wijken waar er geen traject liep of waar er weinig of geen middenveld is, gericht blijven communiceren naar diegene die dreigen niet gehoord of gezien te worden", vult een regisseur aan. "Gebruik daarbij eenvoudige en begrijpbare taal", pleiten de Gentenaars. "En help mensen die niet zo digitaal vaardig zijn om hun idee online te registreren." Hou ook rekening met een "algemeen wantrouwen tegenover de Stad", waarschuwen een aantal regisseurs.

"Het feit dat de Stad bewoners geld geeft én ondersteunt om zelf iets op poten te zetten, blijft voor veel mensen vreemd. Ze kennen de Stad in de eerste plaats als controlerend of verwachten dat hun idee door de Stad wordt uitgevoerd."

5.2 Het opzet

Deze laatste opmerking brengt ons naadloos bij het opzet van het Wijkbudget. 83,12% van de bevroegde Gentenaars vindt dat de Stad in de toekomst opnieuw een Wijkbudget moet lanceren. Ze vinden het een vorm van “directe democratie”; er wordt niet alleen “geluisterd naar wat in de wijk leeft”, “het brengt mensen [ook] samen” en “betrekt bewoners rechtstreeks bij het beleid”. Iemand schrijft: “Samen stad maken is burgers, middenveld, bedrijven, overheid en politici elk vanuit hun eigen rol laten bijdragen aan deze stad. Daarin is het Wijkbudget uniek.”

De focus op **co-creatie** wordt zo als troef naar voor geschoven. Niettemin blijft “co-creatie moeilijk uit te leggen” en is het “voor sommige bewoners en collega’s lastig om voorbij een klant-leverancier verhouding te kijken”, legt een regisseur uit. “Het gaat erom dat mensen, organisaties, diensten en bestuur op een gelijkwaardige manier samenwerken, elk vanuit hun kennis en kunde.” “Nog te vaak wordt er geschermd met de ‘eigen’ expertise die dan haaks staat op dat van een ander.” De Dialoogkamer merkt op dat manoeuvreerruimte en pragmatiek in deze essentieel zijn; “participatie vereist een horizontale aanpak, over beleidsdomeinen en bevoegdheden heen.” Tegelijk is er duidelijkheid nodig over wat wiens verantwoordelijkheid is en waar het Wijkbudget wel of niet voor dient, antwoorden de wijkregisseurs.

“Sommige voorstellen hadden misschien beter een ‘signaal’ geweest. Burgers duiden dan aan waar de pijnpunten liggen en de Stad voert uit. Nu is het zo bewoners een idee geven, maar ze kunnen en mogen niet alles zelf doen of ze worden geconfronteerd met een streng regelgevend kader dat hun engagement en hun goesting helemaal onderuithaalt.”

Je lost dit niet per se op door af te wijken van de **open oproep**. 97,4% van de bevroegde Gentenaars geeft aan voorstander te zijn van een brede scope. Hier en daar gaan stemmen op voor een meer thematische subsidielij, “maar het is goed dat het Wijkbudget dit net niet doet; niet ieder idee laat zich [immers] vatten in een thema. Bovendien sluit je zo mogelijke ‘verrassingen’ uit.” “Starten van een open oproep betekent dat er altijd wel wat zal moeten ‘gefilterd’ worden tussen signalen en Wijkbudgetideeën, maar de grens tussen beide is soms dun en flou”, verklaart een collega. Zo werd de laatste jaren, in samenspraak met enkele betrokken stadsdiensten gezocht naar een mogelijkheid om ideeën die te maken hebben met strikt geregelde, infrastructurele ingrepen (bijvoorbeeld de aanleg van speel- en sportterreinen en onthardingsprojecten) alsnog in het kader van het Wijkbudget op te nemen. “Het is goed dat dit nu kan”, legt een collega uit, “hoewel de ruimte voor échte co-creatie dan soms wel beperkt is tot louter inspraak.” De Dialoogkamer ziet dit niet meteen als problematisch: “Wat is het verschil met andere projecten die de bouw van een ontmoetingsruimte uitbesteden of een personeelslid aanwerven? Co-creatie gaat in essentie om **eigenaarschap**; wie voelt zich verantwoordelijk voor het welslagen van het project? Die verantwoordelijkheid moet gedeeld zijn.”

Enkele Gentenaars gaan nog een stap verder:

“Naast het feit dat de Stad de publieke verantwoordelijkheid heeft om in te zetten op armoede, huisvesting, ... – zaken die je niet kan ‘oplossen’ met een Wijkbudget, maar een duurzame aanpak nodig hebben, zou het interessant kunnen zijn om na te gaan wat co-creatie kan inhouden voor meer gevoelige kwesties, zoals mobiliteit en openbare werken. Op die manier kan je misschien ook loskomen van het vooroordeel dat het Wijkbudget enkel ‘sympathiek gepruts in de marge’ is?”

“Maar met 150.000 euro leg je geen straat aan”, merkt een collega op. “We mogen ons niet miskijken

op **budgetten**”, vindt de Dialoogkamer. “Bewoners slagen er vaak beter in dan de Stad om met heel wat minder geld pakweg ontmoetingsruimtes in te richten. [...] De winst zit in het draagvlak dat wordt opgebouwd onder bewoners: het is ‘hun project’, zij realiseren het of helpen mee om het te realiseren, en dragen er uiteindelijk ook zorg voor.” De leden van de Dialoogkamer beklemtonen in die zin hoe belangrijk ze het vinden dat de Stad, ondanks de besparingsrondes, voor het Wijkbudget is blijven gaan. Een aantal Gentenaars en collega’s geven weliswaar aan dat er “andere prioriteiten zijn” en dat “eerst basisvoorzieningen moeten aangepakt worden”, maar “de impact van het Wijkbudget [...] op leefbaarheid en verbondenheid [is evenwel] [...] niet [te] onderschatten”, vindt het merendeel.

Dat bij de verdeling van het budget rekening werd gehouden met inwonersaantallen en indicatoren van armoede wordt ruim onderschreven (90,91%); “het is logisch dat de meeste middelen gaan naar die wijken die daar het meeste nood aan hebben” (Gentenaar). Daar tegenover staat dat 46,75% van de bevroegde Gentenaars de ondergrens van 10.000 euro te hoog vindt. Uit de opmerkingen in de online vragenlijst en uit het groepsgesprek leiden we af dat dit vooral te maken heeft met de onduidelijkheid, onbekendheid en complexiteit van andere **subsidiekanalen**. “Er is nood aan een overzicht, een soort ‘subsidiewijzer’”, wordt opnieuw gesteld. De complementariteit met bijvoorbeeld Samen Aan Zet ligt voor de hand, maar is “voor bewoners niet vanzelfsprekend. [...] Je mag er niet van uitgaan dat mensen zelf hun weg hier naartoe vinden, laat staan een aanvraag indienen.” De wijkregisseurs verwezen een aantal indieners dan ook actief door en hielpen hen verder op pad.

Wat de **beoordelingscriteria** betreft, scoren alle voorwaarden bij de bevroegde Gentenaars vrij hoog:

- ‘het algemeen belang dienen’ scoort het hoogst met 8,45 op 10
- ‘laagdrempeligheid’ kreeg als score 8,1 op 10
- ‘realiseerbaar in twee jaar’ scoort 7,7 op 10
- ‘het beantwoorden aan het wijkprofiel’ heeft een score van 7,64 op 10
- ‘gedragenheid in de wijk’ heeft een gemiddelde score van 7,09 op 10, en
- ‘het toepassen van een vernieuwende aanpak op actuele of toekomstige uitdagingen’ wordt het laagste gescoord: 6,6 op 10

Deze scores lopen gelijk aan die uit de evaluatie van de eerste ronde van het Wijkbudget. En ook dezelfde opmerkingen komen terug. Zo blijven inspanningen om drempels te verlagen cruciaal, maar weet eenieder dat “kwetsbare groepen [...] zich vaak moeilijk in een traject van meerdere jaren [kunnen] engageren, al zeker als daar een financieel verhaal aan gekoppeld is” (collega). “Samenwerken met sociale organisaties is cruciaal om bruggen te slaan”, stellen de Gentenaars. De Dialoogkamer benadrukt nogmaals dat “**laagdrempeligheid** niet [...] af te meten [is] ten aanzien van het type initiatiefnemers; we moeten in de eerste plaats kijken naar wie ze gericht zijn, met wie ze samenwerken, welke noden ze aanpakken, ...” De collega’s van Beleidsparticipatie volgen dit: “Bij het opstellen van de overeenkomsten wordt laagdrempeligheid als expliciete voorwaarde opgenomen. Bij het uitrollen van de projecten wordt dan samen met de wijkregisseurs gekeken hoe het project kan verbreed worden naar andere denkers en doeners.” “Maar”, tempert de Dialoogkamer de verwachtingen, “we moeten hier ook realistisch mee omspringen: waar je zelf niet in slaagt als Stad of als organisatie moet je ook niet opleggen aan bewoners.”

Op de vraag of er een extra criterium moet worden toegevoegd aan het reglement, stellen enkele Gentenaars, collega’s en de Dialoogkamer dat ze **stadsbrede initiatieven** hebben gemist, “projecten die verder reiken dan de eigen buurt” (collega).

“Het is belangrijk om iets te kunnen doen en betekenen voor je directe omgeving, maar misschien moeten we de budgetten niet vastpinnen per wijk. Misschien moeten we het weer

meer loslaten en gaan voor goeie, kwaliteitsvolle projecten of ze nu mikken op straat-, buurt-, wijk- of stadsniveau”, stelt de Dialoogkamer.

5.3 Van idee naar plan

De eerste ideeën die binnenliepen, kwamen, aldus de bevraagde Gentenaars, voornamelijk van een aantal personen (33,33%), individuen (26,44%) en bewonersgroepen (21,84%). Het indienen van de ideeën verliep over het algemeen vlot (92,21%). Het was ook duidelijk welke informatie nodig was (89,61%). Nog meer dan in de eerste ronde van het Wijkbudget (58,44%) deden de respondenten bij het **indienen** van hun idee een beroep op de wijkregisseur en/of een organisatie om “het voorstel een eerste keer af te toetsen”, “om meer duiding te krijgen” en/of om “de haalbaarheid te kunnen inschatten”.

Uiteindelijk werden 159 plannen online geregistreerd (cf. 3.2). De respondenten die hun idee **niet uitwerkten** tot een plan deden dat in de eerste plaats omdat ze besloten om samen te werken (25,81%) of omdat hun idee vooral bedoeld was als signaal (19,35%). Sommigen kregen geen toestemming van de Stad of van een externe partij om in de (publieke) ruimte aan de slag te gaan.

Diegene die wel een **plan** samenstelden, deden dat samen met een bewonersgroep (41,3%), met hulp van de wijkregisseur (28,26%), burens (26,09%), vrienden en kennissen (26,09%) en/of een professionele organisatie (21,74%). 73,91% zocht actief contact met andere initiatiefnemers om “het draagvlak te vergroten” en/of om “tot een beter project te komen”. Het posten van het plan op de website ging vrijwel probleemloos (93,48%). De formulieren waren helder (86,96%), hoewel “het een grote opdracht blijft om alles uit te schrijven”, vinden de respondenten. Ook in deze tweede fase raadpleegden ze daarom actief wijkregisseurs en/of organisaties (73,91%) om “een budgettering op te maken”, om “samenwerkingen aan te gaan” en/of om “de inhoudelijke ideeën te concretiseren.”

Het contact met de wijkregisseurs en de bredere **dialogo** tijdens de infomarkten en de wijkwandelingen worden geprezen, “ook al voelde het contact met de politiek, het ‘rondje achteraf’ soms wat geforceerd”, aldus de Gentenaars en enkele regisseurs. “Het is goed dat de burgemeester en schepenen er waren; ze moeten weten wat leeft; ze kwamen in de eerste plaats om te luisteren” (Gentenaars). “Maar de bedoeling van de infomarkten en wandelingen was uiteindelijk vooral om aan matchmaking te doen”, vinden de regisseurs. “En dan is zo’n passe-partout-formule niet geschikt. De ene infomarkt verliep dan ook beter dan de andere.” “De markten waren goed, maar te vrijblijvend”, vindt de Dialoogkamer. “Het is niet dat de projecten daar verbeterd werden.”

Een aantal respondenten spreekt expliciet de verwachting uit om “vroeger en diepgaander samen te zitten”, “ideeën sneller te pitchen”, en vooral “ondersteuning te krijgen bij het leggen van contacten met andere diensten en bij het opstellen van een **begroting**” om hun projecten beter te kunnen uitwerken. “Meer richtlijnen en voorbeelden om bepaalde kosten te bepalen, kunnen helpen”, maar er is ook een zekere terughoudendheid om “een catalogus op te maken met prijzen van bomen en speeltoestellen; zo werkt het niet. Het blijft altijd maatwerk”, stelt een collega. Personeelskosten blijven hoe dan ook heikel. Naar aanleiding van de evaluatie van de eerste ronde van het Wijkbudget en nog voor de projectinventarissen werden afgeklopt, ging de Dialoogkamer na in hoeverre het billijk was om personeel in te zetten bij bepaalde projecten. Bij initiatieven waar er vragen rezen, nam de regisseur contact om een en ander verder uit te pluizen.

“Hoe beter deze tweede fase loopt en hoe beter de voorbereiding is, hoe makkelijker het project later, na de selectie, kan gerealiseerd worden. Goed huiswerk loont”, vat een collega samen. Een regisseur stelt: “Deze fase is delicaat. Het gaat echt om regisseren: we stemmen mensen en **diensten** op elkaar

af en schatten in wie extra begeleiding nodig heeft.” Soms wordt rechtstreeks contact gelegd met andere collega’s, maar voor een aantal druk bevraagde diensten is dat onhoudbaar en vormt het Wijkbudgetteam een buffer om vragen en antwoorden te bundelen. “De diensten zijn beter voorbereid dan in de eerste ronde van het Wijkbudget”, maar er blijft

“spanning zitten op wat wel en wat niet binnen de reguliere werking van de Stad valt, en wat wel en wat niet kan worden overgedragen aan een stadsdienst. Dat is niet altijd eenduidig. Het blijft zoeken en dat zoeken vraagt tijd” (collega).

“Het Wijkbudget vraagt op korte tijd veel engagement van diensten. Er gebeurt veel tegelijk”, stelt een collega. De Dienst Beleidsparticipatie is de trekker, die “alles mogelijk maakt” maar “het gevaar is dat het Wijkbudget te veel van deze dienst alleen is en blijft”, vindt de **Dialogkamer**. Het wijkbudget zorgt voor spanning met de reguliere werking en de organisatie van de Stad. Co-creatieprojecten veronderstellen een integraal beleid, waarbij af en toe tegen bestaande structuren wordt aangeschurd en spelregels in vraag worden gesteld, zo schreven we al eerder. De Dialogkamer vormt in deze een noodzakelijke kritische kwaliteitscel die mee nadenkt over hoe de betrokkenheid en het soms grote en terechte ongeduld van initiatiefnemers enerzijds en de adviezen en procedures van de Stad anderzijds, met elkaar kunnen samenvallen. Gentenaars vinden het goed dat “een groep experts mee waakt over het verloop van het Wijkbudget”, maar het zijn vooral de wijkregisseurs en de collega’s van de Dienst Beleidsparticipatie die de Dialogkamer als een onmisbaar klankbord bestempelen “om in alle openheid taaiere kwesties te bespreken en eventueel knopen door te hakken.”

5.4 Selectie

Het samenstellen van de projectinventarissen en het selecteren van de projecten lag in deze tweede ronde volledig in handen van 14 gelote wijkpanels (cf. 2.2). Op basis van hun adviezen werden van de 159 ingediende plannen, 133 voorstellen ontvankelijk verklaard door de Stad. 93 projecten werden uiteindelijk weerhouden (cf. 3.3) In de evaluatienota van de gelote wijkpanels bespreken we hoe de panelleden deze fase zelf beleefden.

Het feit dat voor gelote wijkpanels werd gekozen, kan, meer dan in de eerste ronde van het Wijkbudget, op een brede steun onder de respondenten rekenen (63,64%), “omdat je dan een verzameling mensen hebt van verschillende achtergronden en leeftijden, dus een staalkaart van buurtbewoners”. “Zo’n panel geeft discussie en daaruit komt een keuze die meer het algemeen belang dient, los van hoeveel mensen zouden stemmen voor een project of komen opdagen tijdens zo’n gespreksronde”, argumenteren enkele Gentenaars. Een aantal blijven evenwel voorstander van het idee om online te kunnen kiezen, om debattafels te organiseren of om **selectiewijzen** te combineren om “op die manier [...] het draagvlak in de wijk nog te vergroten.”

Meer onderling contact tussen initiatiefnemers en panelleden om zo “een beter zicht te hebben op de projecten en mogelijkheden” en “meer te kunnen duiden waarom bepaalde keuzes werden gemaakt”, kan dit deels verhelpen. Enkele kabinetten vragen in die zin ook naar meer doorzicht in de keuze voor bepaalde projecten: waarom werd een bepaald idee niet of wel geselecteerd? Wat waren de overwegingen? De Dialogkamerleden die de werkzaamheden van de panels van nabij opvolgden, loven de inhoudelijke en grondige discussies en de soms moeilijke afwegingen van de panelleden. Het is volgens hen opportuun om de **rechtstreekse dialoog** “binnen de grenzen van wat haalbaar is als ‘vrijwilligers’” op te drijven om op die manier “de transparantie van de werking van de panels te verhogen”.

6. Aanbevelingen

In deze nota evalueerden we de tweede ronde van het Wijkbudget, van oproep tot en met selectie. We gaven een overzicht van de uitgangspunten en krijtlijnen, en stonden uitgebreid stil bij het concrete verloop.

We stellen vast dat de animo voor het Wijkbudget groot blijft. De brede, integrale (niet-thematische) scope en een gedifferentieerde aanpak sluiten aan bij de complexiteit van de wijken en van de Stad als organisatie en bestuur. Het is in het samen zoeken en denken van bewoners, organisaties, diensten en andere partners dat de kracht van het Wijkbudget schuilt. Van bij de oproep tot aan de realisatie tonen de projecten concreet, en met vallen en opstaan, hoe wars van alle kokertjes en sectoren, de kloof tussen leef- en systeemwerelden kan worden overbrugd. Dialoog, mee mogelijk maken, mensen- en maatwerk, mede-eigenaarschap en medeverantwoordelijkheid, transparantie, rek in de regels, en tussen- en wtruimte blijven belangrijke kernwoorden.

We schuiven zes belangrijke aandachtspunten naar voor:

- > Het kader, de basisprincipes en de inhoudelijke criteria van het Wijkbudget worden ruim gedragen. De voorkeur gaat naar een **open oproep voor de stad** om zichtbaar te maken wat leeft in Gent.
- > **Rechtstreekse dialoog** tussen initiatiefnemers onderling en tussen initiatiefnemers, bewoners, panelleden, collega's, politici, ... is een must. De Dienst Beleidsparticipatie is de aangewezen bruggenbouwer en gangmaker om een aanpak op maat uit te tekenen.
- > Het **verbreden** naar allerhande 'kansengroepen', zodat ook zij zich ondersteund weten om een idee te posten en mee te denken en te doen, blijft noodzakelijk. De communicatie moet voldoende laagdrempelig zijn en wijkregisseurs moeten een beroep kunnen doen op sleutelfiguren en middenveldpartners in de wijk. Tegelijk moet er aandacht zijn voor de nieuwe netwerken die ontstaan bij het opzetten en realiseren van projecten. De 'verbreding' laat zich in die zin niet afmeten door enkel te kijken naar wie het initiatief opzet, het gaat ook over naar wie het project zich gericht, wat het doel is, ...
- > Er is een breed draagvlak om te werken met **gelote wijkpanels** voor de selectie.
- > De **rol van de wijkregisseurs en collega's** van de stadsdiensten als pragmatische 'mogelijkmakers' is cruciaal. Om mogelijk te maken is er nood aan duidelijkheid over de bestaande kaders en ruimte in de regels, passend bij de setting, de fasering, het thema en de dynamiek van de projecten.
- > De **Dialoogkamer** vormt een noodzakelijke 'kritische kwaliteitscel' en gezagsstern. In de tussenruimte tussen Stad en bewoners waken zij over het blijvend plek geven aan tegendraadse en eigenzinnige projecten.

